

СТАНОВИЩЕ
от доц. д-р Велина Тодорова

Член на научното жури, утвърдено със Заповед № РД 09-111/29.11.2018 г. на Директора на Института за държавата и правото при БАН, за публична защита на дисертационен труд, в процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;

Професионално направление: 3.6. Право;

Докторска програма: 05.05.08. Гражданско и семейно право.

Автор на дисертационния труд: Богдан Русев Русев, докторант в задочна форма на обучение към секция „Гражданскоправни науки“, Институт за държавата и правото, Българска академия на науките

Тема на дисертационното изследване: **„Домашното насилие – понятие и семейно-правни аспекти“**

Научен ръководител: доц. д-р Велина Тодорова

Уважаеми членове на научното жури,

С горепосочената Заповед съм назначена за вътрешен член на научното жури и в срок представям на Вашето внимание това становище по дисертационния труд.

Богдан Русев е роден в София, възпитаник е Националната гимназия за древни езици и култури „Константин Кирил Философ“. През 2009 г. се дипломира в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по специалността „право“, със специализации „Правораздаване“ и „Публична администрация“. През същата година придобива юридическа правоспособност. Работил е като юрисконсулт в ЦУ – БАН и в някои от институтите на БАН. От май 2013 г. до юли 2015 г. е старши юрисконсулт в Комисията за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси. След спечелен конкурс през 2015 г., става последователно кандидат за младши съдия, младши съдия в СГС. През 2018 г. е назначен за съдия в Софийския районен съд.

Богдан Русев е зачислен в задочна докторантура със Заповед № 14/27.01.2012 г., положил е успешно изпитите за докторантски минимум: по специалността с мн. добър 5, а по чужд език (английски) – с мн. добър 5.25. Отчислен е с право на защита със Заповед на Директора на ИДП № РД-09-113/11.11.2016 г. Дисертационният му труд бе обсъден в секцията по Гражданскоправни науки на заседание, проведено на 07.11.2018 г.. Секцията направи предложение до Научния съвет на Института за държавата и правото за

откриване на процедура по публична защита на дисертацията, което бе утвърдено с положително решение.

Като научен ръководител бих желала да споделя преките си впечатления от работата на Богдан Русев по време на докторантурата. Б. Русев се прояви като формиран и автономен изследовател, който аргументирано отстоява лично мнение. Той изпълняваше поетите с индивидуалния си учебен план задачи, беше изключително точен и отговорен към докторантските си отговорности. Към момента на отчисляването, събра общо 366 кредита от изпълнението на индивидуалния си план, като има 4 публикации по темата на дисертацията. През периода на докторантурата си, той взе активно участие в: трета и четвърта научни конференции на докторантите в областта на правните науки в България, организирани от ИДП-БАН и в научна конференция „Актуални проблеми на частното право“ в памет на Траян Лялев, организирана от ЮЗУ „Н. Рилски“.

Обсъжданата дисертация представлява очаквания успешен финал на ползотворните и дългогодишни усилия на докторанта.

I. Общо описание на представения дисертационен труд

Дисертацията е с общ обем от 335 страници, които съдържат увод, четири глави, заключителна част и библиография. Трудът включва 516 бележки под линия, а библиографията съдържа общо 94 заглавия, които: 72 монографии и статии на кирилица, 22 монографии и статии на латиница, вкл. 18 интернет източника. Източниците са надлежно цитирани, приложена е и Декларация за оригиналност от автора.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията и приносите ѝ са коректно посочени в него.

Езикът на автора е юридически прецизен, ясен и логичен, което спомага за лесната четивност на труда.

Актуалността и дисертабилността на темата са безспорни. Темата е малко разработвана в нашата правна наука за сметка на изследването ѝ от перспективите на социологията и психологията. Поради това и авторът си е поставил за цел да запълни празнината в правните изследвания с акцент върху вътрешнонационалната правна уредба. Това първо първо по рода си изследване се появява в контекст, който подкрепя напълно социалната и правната му значимост. През 2018 г. България не ратифицира Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. В замяна на това беше предприета законодателна инициатива за засилване на наказателната репресия когато при домашно насилие са настъпили тежки увреди или смърт на жертвата. Авторът не изразява позиция по отношение на (не)състоялия се дебат по повод Конвенцията, но добросъвестно се позовава на относимите текстове на Конвенцията с цел пълнота на анализа и сравнение с националната уредба.

Трудът представлява класически нормативен анализ на уредбата с прилагане на познатите ни методи на тълкуване на закона – исторически, сравнителноправен, езиков, с използване и на аналогията на закона и на правото. На моменти са използвани и социологически похвати, което е неизбежно с оглед темата на дисертацията и само я

обогатява. Постигане на автора е аналитично представената богата практика на българските съдилища по Закона за защита от домашно насилие (ЗЗДН).

В първата глава е направен обзор на относимите източници на международното публично право, на европейското и на вътрешното право и политики, с което се илюстрира важността на проблема.

Втората глава е централна за труда. Посветена е на изясняване на понятието за домашно насилие, посочването на неговите характерни белези, на субекта и обекта на посегателство, изграждане на структурата на фактическия му състав и определяне на отрасловата му принадлежност, като в резултат е изведена и съответстваща им дефиниция. Отчита се, че домашното насилие е многопластово и вариативно явление с възможност за проява в различни дялове на частното и публичното право. За изясняване на понятието обаче е използван предимно апарата на наказателното право. Изведени са правните му характеристики като поведение, вредоносните последици, противоправна природа и наличие на вина, определена по аналогия на наказателната и деликтната отговорност. Особено внимание е отделено на спецификата на домашното насилие, която се състои в резултата на поставяне на пострадалия в зависимо, подчинено положение и неморалността на акта и противоречието му с добрите нрави. Този понятиен анализ би спечелил ако авторът беше използвал по-мотивирано обяснителния доклад към и текста на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. Погледът към тези документи би открил и допълнителни аргументи за само загатнатата характеристика на явлението, че то може да се разглежда като инструмент за подчиняване на по-слабия член на семейството, а и като инструмент за поддържане на патриархалния ред - властта на мъжа в семейните и родовите отношения. От тук – и анализът на правните инструменти за защита би бил обогатен. Отчитам този пропуск като слабост на труда.

Значително място при изясняването на правната природа на домашното насилие е отделено на особеностите на насилника и жертвата, както и на връзката между тях, която е персонална или семейна. Аргументира се виждането, че характеристиката „домашно“ визира не реализацията му в пространствените рамки на дома, а в тези на персоналните отношения между лица в близки и семейни в широкия смисъл на понятието отношения. Поради това, домашно насилие може да бъде реализирано и на места, ситуирани извън дома. Затова и вниманието се насочва именно към аспектите му в рамките на семейството (в широк и тесен смисъл), доколкото то е най-тясно свързано със семейните и свързаните с тях както юридически, така и житейски, отношения и там най-ясно проявява характерните си белези. При изследването, посветено на отношенията при фактическо съпружеско съжителство, внимание бе обърнато и на възможността за реализация на домашно насилие в отношенията на еднopolовите двойки. Според автора, уредбата към настоящия момент не допуска фактическото съпружеско съжителство да включва в себе си и гей-партньорите. Доколкото обаче за тях липсва алтернатива за изграждане на отношенията си, освен съвместното съжителство, е отчетена необходимостта от вземане на ясно законодателно решение по въпроса.

Приносен момент е широката дефиниция на правното явление домашно насилие, както и на обосноващите предложения *de lege ferenda*, насочени към ЗЗДН.

Третата глава е посветена на отделните видове домашно насилие – физическо, психическо, емоционално, икономическо, сексуално, ограничаване на правата и свободите. Обърнато е внимание на някои актуални форми, които не са често срещани или обсъждани в българската теория и практика като осакатяване на женски гениталии и обрязване на мъже. Интересни са разсъжденията на автора по повод някои косвени форми на психическото насилие и емоционалното насилие, като негова разновидност. Направено е разграничение между физическо и сексуално насилие. Особено внимание е обърнато на косвеното домашно насилие по чл. 2, ал. 2 ЗЗДН, изразяващо се в осъществяване на акт на домашно насилие в присъствие на дете. Интересно е и виждането на автора по повод възможната малозначителност на домашното насилие. Когато макар обективно деянието да съдържа белезите на насилие, но да няма характера на такова. Препоръчвам на автора да развие внимателно тази хипотеза, което би имало голямо практическо значение в дискусиата по повод пълната забрана на телесното наказване на деца от родителите.

Четвъртата глава е посветена на семейноправните аспекти на домашното насилие, като се изследват специфичните и типични прояви в техните рамки на акта на насилие, ведно със съответните последици. От особено значение е хипотезата на значението на домашното насилие за разстройството на брака и на решението постановено по реда на ЗЗДН за бракораководния процес. Подкрепям тезата на автора, в разногласие с мнение на ВКС (с.201-201), че решението по ЗЗДН, макар и постановено в охранително производство, има значение за бракораководния съд. Приемам и критиката към ЗЗДН с оглед широките възможности за злоупотреба с неговите цели (с.203). Този въпрос има голямо практическо значение. Предвид сравнително облекчения достъп до защита по ЗЗДН, който в съчетание с ограничените възможности за доказване, стереотипите на съда и недобрата му подготвеност да решава такива дела, водят до изключително несправедливи резултати и понижаване на доверието на гражданите към системата на правосъдието. За съжаление авторът не е пожелал да се задълбочи по тази линия, което обаче би могъл да направи в бъдеще с по-сериозно и аргументирано изследване на практиката на съдилищата.

В заключителната част на дисертационния труд подробно са обобщени основните резултати от изследването. Формулирани са съответни предложения *de lege ferenda*, чрез които да бъдат подобрили и/или оптимизирани законодателството, правоприлагането или тълкуването на нормите.

II. Заключение:

Изложеното до тук, вкл. посочените конкретни приносни моменти, но и някои слабости на изследването, обуславя положителната ми оценка за дисертационния труд „Домашното насилие – понятие и семейно-правни аспекти“. Докторантът е представил сериозно и задълбочено изследване, първо по рода си в българската академична литература. Специално бих отбелязала ценността на обемната и прецизно анализирана практика на съдилищата по дела за защита от домашно насилие. Редицата научни и

приносни резултати демонстрират задълбочените познания, аналитичната прецизност и способността за самостоятелна научноизследователска работа на докторанта Богдан Русев Русев.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и на неговия Правилник, както и на правилниците на БАН и ИДП. Затова предлагам на уважаемото научно жури да даде образователна и научна степен „доктор“ на Богдан Русев Русев, докторант от Секция „Гражданскоправни науки“ при Института за държавата и правото на Българската академия на науките.

Член на научното жури:

Доц. Велина Тодорова

София, 20.02.2019 г.